

Vladimir Knaflič:

Giovanni Boccaccio.

Šeststoletnico rojstva Giovannija Boccaccia je staroslavna Firenca slavila s primernim sijajem, vendar se s tem slavjem še ni dovolj oddolžila enemu največjih sinov renezančne Italije in členu klasičnega trozvezdja: Dante, Petrarca, Boccaccio. To trozvezdje je mejnik italijanskega preporoda, nositelj narodne misli in oblikovalec umetnosti, — proslavilo je pred vsem to veličastno Firenco, kjer so živeli vsi trije vsak ob svojem času ter jo zapustili, ker jih je zadela podobna usoda.

Po sodobni sodbi Danteja občudujejo, Petrarco hvalijo, Boccaccia čitajo. Ni se čuditi, da je taka sodba kritike in občinstva dala prednost Boccacciu, saj so zadovoljili njegovi spisi vse panoge bralcev. Zadovoljna sta bila slovstvenik in jezikoslovec, zadovoljna kulturni zgodovinar in folklorist, zadovoljna zlasti stilist in umetnik. Zadovoljni so bili pa tudi oni drugi, tako vsi, ki radi bero kaj zabavnega; zadovoljni so torej bili vitezi, trgovci, učenjaki in navadni ljudje renezanse, rokokoja in empira pa gori do naših dni, še bolj morda njihove cenjene dame. Zadovoljen je bil lahki narodič umetnikov, slikarjev, pesnikov in kiparjev, ki je našel v Boccacciu bogato zakladnico posnemanja in inspiracije, zadovoljni so bili končno vsi, ki mislijo, da imajo v zakupu javno npravnost in ki se, docela logično, vneto trudijo, da slede vsem pojavom nenravnosti. Vsi tu navedeni in še mnogi drugi so do današnjih dni z užitkom prebirali Boccacciove spise, kar so jih dosegli, najbolj seve njegovo glavno delo, Il Decameron. Jasno je, da užitek vseh ni bil in ni mogel biti enak, saj se vsi ti bralci razlikujejo po vrstah, v katere spadajo. Boccacciovi spisi so namenjeni umstveno izobraženemu občinstvu,

Literatura: J. Bernhardt, Die Kultur d. Renaissance in Italien. — Settembrini, Lezioni di letteratura italiana. — Lübke-Semrau, D. Kunst d. Renaissance in Italien. — Milivoj Šrepl, Preporod u Italiji u XV. i XVI. stoljeću. — Francesco Costéro, Predgovor k izdaji „Decamerona“ v „Bibl. class. econ.“ iz koje so tudi temu spisu sledeči prevodi. — Albert Wesselski, Predgovor v „Insel“-izdaji. Za študij renezanse se priporoča: Za uvod gori citirano delo Milivoja Šrepla, Mat. Hrv. 1899; glavno cit. Burkhardt, za upodabljačo umetnost Lübke-Semrau; francosko: Monnier, La Renaissance de Dante a Luther, Sismondi, Histoire de la litterature italienne; italijansko: Machiavelli, Storia fiorentina, Boccaccio, Vita di Dante, Baldelli, Vita di Giovanni Boccacci, Foscolo, Discorsi storici sul Decamerone, in cela vrsta modernih del, med njimi tudi G. Gröber, Über die Quellen von B.s. Dekameron (1913).

takemu, ki zna poleg zabave visoko ceniti lep jezik, izbran slog, umetniško opisovanje dogodkov, skratka umetniško formo. Takih bralcev je bilo vsekdar najmanj. Druga, najštevilnejša vrsta je ona, ki čita samo za zabavo, umetniške forme niti ne opazi in odloži knjigo s širokim smehom, nasičena, toda brez hlimbe. Tretja vrsta so pa oni, ki Boccaccia na tihem čitajo, javno pa se zgražajo nad njim in vsakomur, ki je ž njim v kakršnikoli zvezi. Ta vrsta ljudi se je že kmalu po Boccacciovi smrti jela znašati nad njegovim delom, in šepetajo si, da še ni izumrla. Biser pa ostane biser, tudi če slučajno leži v svinjskem koritu. Hudo je le to, da ti ljudje enačijo delo, kakor je Decameron, z onimi drugimi, ki so res pisani le iz špekulacije na živce in dobiček. Toda Boccaccio ni edini, ki mora trpeti tako sodbo in obsodbo npravstvenih evnuhov. Boccacciova slava se pa le širi in bo ostala večna s slavo Danteja, Petrarce in vseh drugih velmož vseh narodov in časov, ki so pomagali, da je človeštvo vredno življenja.

Govoriti o pesniku Decameronu izcrpno, pokazati vse prilike, v katerih je živel in delal in iz kojih ga smemo presojati, bi pomenilo govoriti o veličastni dobi italijanske renezanse, o političnih in gospodarskih, etičnih in vzgojnih, moralnih in društvenih prilikah one dobe. O teh prilikah so se pisali že folijanti, pa vedno še ona doba ni premerjena do dna. Tudi ta esej ne more imeti namena, pokazati natančno vse obiležje dveh ali več stoletij, marveč hoče le nekoliko opisati pesnika, njegovo delo in njegovo dobo ter pokazati človeški bližjega moža, po krivem razkričanega za npravneža, ki je pa bil v resnici velik ženij, sin ženijalne dobe.

Giovanni Boccaccio je po kraju rojstva Parižan. Francosko prestolnico je pozdravil novorojenček 1. 1313., — za dan in uro ne ve nihče. Tudi o njegovi materi ni mnogo znanega. Vse, kar vemo, so bolj domneve na podlagi raznih opisov detinstva v njegovih spisih. Gotovo je le, da je bila njegova mati Parižanka, najbrže vdovica, v katero se je zaljubil Boccacciov oče Giovanni Boccaccio di Chellino. Ta otec je bil ugleden firentinski trgovec, ki je na takrat običajni način potovaje trgoval ter obhodil — italijanski potujoči trgovci renezanse so svetovno znani — vso Italijo in vso Francijo. Zdi se, da je Giovannijeva mati ob porodu umrla, ali da se je njena zveza z očetom pretrgala, vemo le, da je otec vzel Giovannija seboj v Italijo, v Certaldo, mesto, ki dolguje svojo današnjo slavo temu novodošlecu. V Certaldu je stari Boccaccio imel manjše posestvo, tam je počival, kadar se je vračal od svojih trgovskih opravkov.

Nadaljna dečkova usoda je podobna usodi tolikih veleumov književnosti. Oče trgovec je hotel sinka vzgojiti za isti dobičkanosni stan. Skrbel je sicer, da dobi mladi Giovanni boljšo vzgojo, nego njegovi vrstniki. Dal ga je v vzgojo znamenitemu firenškemu gramatiku in slovstveniku, po imenu Giovanni Zenobio della Strada, ki je vzbudil v izredno nadarjenem dečku veliko zanimanje za lepo slovstvo. Pravijo, da je mladi Giovanni nekoč spremil očeta na *Dante* trgovskem potovanju do Ravene, bil tam predstavljen Danteju ter vzbudil s svojimi odgovori njegovo občudovanje. Toda dasi je učenec znal že z enajstim letom skandirati latinske heksametre, ga je oče vendarle kmalu na to vtaknil v trgovski kontor, ki je bil tistihmal obenem menjačnica, banco. Tam je ostal Giovanni malo časa in še to ne s pridom. Morda je ohranil čud svoje matere, saj so Parižanke že takrat slovele po svoji živahni inteligenci in se inteligenca matere, po Schopenhauerju, podejuje v otroku, morda je to vpliv prve vzgoje ali česar in kogarkoli že, mladenič ni kazal posebne vnetosti za trgovsko straco, knjigovodstvo, menjačnico in affari, marveč je pustil opravke, da se opravijo, ter tačas raje tvoril stihe, čital knjige in se sploh udajal svoji pasiji za lepo književnost. Oče pa je bil praktičen mož, kateremu je bilo težko, da se noče njegov sinko v dobi, ki obeta toliko dobička, pripravljati za trgovski posel. Zato je sina odtegnil od njegovih priljubljenih opravil ter ga dal k nekemu svojemu prijatelju, tudi trgovcu, da ga ta priuči vseh onih trgovskih skrivnosti, ki se jih je bil Giovanni doma s tolikim uspehom izogibal. Res je ta ukrep Giovannija odtrgal od slovstva in lepih umetnosti za celih deset let. Novi principal je odpotoval po opravkih v Pariz, Giovanni je seveda moral ž njim. Tako je mladenič zopet zagledal svoje rojstno mesto, kjer se je kmalu udomačil, kolikor ga potovanja niso vodila dalje po Franciji. Manj se je pa udomačil v trgovini, kjer je ostal zvest stari svoji tradiciji. Ni nam z zgodovinsko točnostjo ohranjeno, verjetno pa je, da je businessman moral nadebudnega literata v svojem kontorju mnogokrat oštevat, ker je Giovanni pač čital Horaca in Vergila, ne pa zapisnika debitorjev, in ker je morda na stran „Imeti“ vknjižil kak latinski distihon. Vsekakor je znano, da je mož dobival radi svojega volonterja sive lase, zlasti ker ga iz ozirov na prijateljstvo s starim Boccacciom ni mogel pognati. Vendar se je pa po šestih letih toliko naveličal svojega trgovskega sotrudnika, da ga je poslal nazaj v Firenco pod očetovo varstvo. Očetu seveda ni moglo v glavo, da je njegov sinko tako docela drugačen. Po sili naj bi se privadil

trgovanju in lovu za dobičkom. Česar se ni naučil pri trgovcu v Parizu, naj ga navadi potovanje po Italiji. Tako je Boccaccio jel potovati križem te klasične zemlje, — v največjo srečo za svoj razvoj in v prid poznejši intuiciji. Med tem potovanjem se je Giovanniju trgovstvo končno in trajno priskutilo, tako da je očetu odločno izjavil, da mu ni za te posle in da se hoče docela posvetiti lepi književnosti. Sam opisuje v svojem romanu Ametu, pol v mistično dvoumnost zagrnjeno, svoje dosedanje življenje. Svoj sklep, opustiti obsovraženo mu rokodelstvo in je zamenjati z višjim, duševnim delom, utemeljuje z velikim ganutjem in z nadahnutjem, ki ga je prešinilo, ko je došel nekoč v Napolj in tam zadel ob grob božanskega Vergila... Razsrjeni otec se je vdal šele, ko je mislil, da dobi vsaj nadomestek za svojo namišljeno izgubo. Petrarcove oče je tačas silil svojega sina, da se posveti pravništvu, in mladi Boccaccio je prosil svojega očeta, naj mu dovoli vsaj to, češ, sinu je tako omogočeno študirati klasično latinščino, oče pa se more spokojiti, ker bo sin vsaj sodnik, ali kaj podobnega, če že noče biti trgovec in bogataš. Tako je dobil Giovanni dovoljenje študirati pravo v Napolju, kjer si je izbral za učitelja veleizobraženega Pavla iz Perugie, knjižničarja kralja Roberta, velikega prijatelja slovstva in slovstvenikov. V oni dobi je Kalabrija še bila grška, narod je ostal, kakor je bil v starem veku, nelatiniziran, in Giovanni se je, potovaje po Kalabriji, naučil tudi grščine. To mu pa ni zadostovalo. Uka želja ga je gnala še k Andalonu del Nero, ki ga je izobrazil v matematiki, astrologiji in teologiji, tako da je s svojo neugnano vedoželjnostjo, s svojo darovitostjo in duhovitostjo zaslovel pri učenjakih in slovstvenikih ter tako izlahka dobil pristop na dvor izobraženega kralja in mecena Roberta. Tako je Giovanni vendarle srečno dospel od trgovine preko prava do jezikoslovja, lepe književnosti in v družbo enakomislečih, enako izobraženih mož in žena.

Leta 1341. je pariško vseučilišče povabilo Petrarco, Boccacciovega rojaka, naj se da venčati s pesniškim lovorjevim vencem v Parizu, — istotako ga je povabil tudi senat večnega Rima. To je bila največja čast, ki je mogla doleteti pesnika v tisti sijajni dobi. Petrarca se je odločil za Rim, kjer je bil tudi res venčan. Poprej pa se je še prostovoljno podvrgel nekakemu „pesniškemu izpitu“, in sicer pred napoljskim kraljem Robertom, ki ga je bil povabil na svoj dvor. Sprejet je bil z največjim, s kraljevskim sijajem, sijajno pa se mu je tudi oddolžil s svojimi diskusijami, ko je po srednjeveškem običaju govoril o danem si predmetu. Govoril pa je o poeziji, in govoril

je, kakor da ne veljajo njegove besede nikomur drugemu, nego samo Boccacciu, ki je bil med najznamenitejšimi poslušalci. To je njegovo, skoraj bi rekel, prirojeno nagnjenje za književnost in pesništvo še podžgalo. —

Renezančna doba je, kakor bomo še kasneje videli, prvič po dolgi dobi srednjeveške teme, za nekaj časa, in seve le za neke sloje in narode, izjednačila moža in ženo. Renezančna doba ima, kakor vsaka velika doba, i velike i slavne žene. Ena njih je, kakor za pesnike in genere, postala kmalu usodna i za Giovannija, le da je Boccaccio našel svoje Trnovo z boljšim uspehom, nego Prešeren. Bilo je — eni pravijo, da 7. aprila leta 1341., ko je Petrarca tako odločilno vplival na Boccaccia, drugi, da je bilo to 27. marca 1343., tretji zopet, da 30. marca 1336., bilo je torej v tisti dobi, ko je Boccaccio našel svojo ljubav, — Marijo, naravno hčerko napoljskega kralja. Poznal jo je že poprej. Toda tisti usodni kontakt duš s pogledom, ono znano neodoljivo ganutje srca, v koje „padla iskra je ognjena, da vgasnit se ne da z močjo nobeno“, ono Boccacciovo Trnovo je bila napoljska cerkev San Lorenzo Maggiore, — drugi pravijo, da cerkev San Stefano. I njeno srce je zanetila ta „iskra ognjena,“ četudi se je moral ljubovnik še dolgo „boriti“ — tako slove ta vrlo pretirani zaljubljeni terminus technicus — torej „boriti“ za najvišjo ljubezensko slast Marije. Toda bil je velik in jak, imel je lepi ustni nekoliko čutnega izraza, bil je okroglih lic, ozkega, energijo značčnega nosa, krasila ga je jamica v bradi, — torej tip moškega ne le tedanje dobe. Toda, kakor vemo, niso to bile edine Giovannijeve prednosti. Bil je odličen slovstvenik, bil je pa tudi veseljak in izboren družabnik, znane so mu bile poleg lepega slovstva tudi razne poskočne, okrogle, pa lombardske, francoske, provansalske kratkočasne anekdote in povesti, bonmoti, šale; če si ga mislimo po tedanjem običaju še dobrega sabljača in borca, dobrega pevca k sviranju lutnje in pivca, ki kaj prenese, se pač ne smemo čuditi, da je lepa Marija končno podlegla, dasi je bila žena drugega, a neljubljenega moža. Toda ta greh v tedanji dobi ni bil smrten, povrh pa je lepi grešnici pridobil nesmrtnost. Ljubimec jej je postavil trajen spomenik v Fiametti, kakor jo je imenoval v številnih svojih sonetih in v svoji prozi. Vendar se pa zdi, da mu oboževana Fiametta tudi v dobi največje vdanosti ni bila vdana brez izjem, ker se zanosni, čutnega žara in vdanosti polni soneti često izmenjavajo s takimi, ki groze nezvesti, da bo izgubila vse svoje čare, in ki jo tudi kolnejo, ali pa s takimi, v katerih si pesnik želi smrti, — kakor so to delali več ali manj vsi pesniki.

N. 10

Kako dolgo je trajalo to nežno razmerje, — nežno v zmyslu renezanse! — ne vemo. Pravijo, da le poldrugo leto, drugi zopet, da celih petnajst let. Če sodimo po Boccacciovih spisih, je najverjetneje oboje: da je trajalo petnajst let, toda z gori omenjenimi izjemami kakor tudi v presledkih. Gotovo je, da je Fiametta ne le tip lepe in ljubezni vredne, ampak tudi tip nestalne, a duhovite ljubice, take, ki ima v sebi vse, kar more pesnika osrečiti in ga tirati v obup. Tako je ukrenila tudi lepa Napolitanka s svojim Giovannijem, in ker je bil Giovanni kot pesnik docela v okovu svojih čustev in čutov, se imamo Fiametti zahvaliti ne le za Boccacciove sonete, ampak tudi za spise v prozi, Filocopo, Filostrato, Amorosa Visione, Teseide, Ameto, Fiametta, kakor tudi za Decameron. V nekih pesnitvah se jej zahvaljuje za darovano ljubav, v drugih jo prosi, naj se povrne k njemu, zopet druge so nastale, ko se je pesnik že odrekel nadi, da si kdaj iznova pridobi nezvesto ljubovnico, ne pa . . . maščevanju. I to je sladko, in morda je pesnikovo maščevanje Fiametto še bolj proslavilo, nego bi jo slavljenje kdaj moglo proslaviti.

Roman Filocopo, svojega prvenca v prozi, je napisal pesnik naravnost na Fiamettino vabilo, ki mu je bilo ukaz. V Filocopu opisuje po francoskih virih zgodbo dveh zaljubljenecv, Florio in Biancafiore (Floire et Blanche fiore). Florio je sin španskega kralja Feliksa, Biancafiore hči rimskih zakoncev, ki sta prišla v Španijo v proščenje. Oba sta rojena isti dan, se vzgajala skupno, se zaljubila. Kralj pošlje svojega sina na vseučilišče, in Florio odide, toda odnese seboj čudotvoren prstan, s čigar pomočjo lahko vedno izve, kje mu je Biancafiore. V njegovi odsotnosti mu hoče njegov oče oteti ali pokvariti dekle. Ker se mu to ne posreči, jo okrivi, da ga je hotela otrovati. Ko Florio to izve, se vrne domov ter zmaga nad tožiteljem. Povrne se na vseučilišče, toda ljubosumnost ga jame mučiti. Ubije namišljenega tekmeča in pobegne v Italijo. Tačas proda kralj devojko gusarjem, sinu pa pove, da je umrla. Sin pa izve resnico ter jame iskati svojo drago. Po mnogih doživljajih jo najde v robstvu v Aleksandriji. Hoče jo rešiti, toda vjamejo ga in oba obsodijo na smrt. Deus ex machina ju reši s pomočjo stražnika, ki je njun rojak, pobegneta, se vzameta in vrneti se v domovino, kjer zasede Florio po smrti kralja Feliksa očetovski prestol. — Ta pripoved ima v sebi mnogo dobrega, zlasti pa jedro vseh kasneje tako sijajno razvitih oseb in prilik. Zlasti je v Filocopu že prva sled Decameronu: pripovedujejo si vesele pripovedke. Dalje je v Filocopu nekoliko

pesnikovih osebnih spominov na prihod v Napolj in na ljubezen do Fiamette-Marije. Vendar je Filocopo Boccacciov četudi najdaljši, vendar najslabši roman. Prevladuje še stara dikcija, pripovedovanje teče leno in je pretrgano, dii ex machina in svetniki se mešajo med dejanja in značaje, ki so nepojmljivi. Roman je pa imel velik osebni pomen za oba zaljubljenca, ki sta se često zabavala s takimi prekinitvenji romana, vpletaje med njegovo pripovedovanje ali čitanje anekdote, pogovore in prilike, razumljive in pomenljive samo njima, brezpomembne za ostalo dvorsko družbo.

V istem letu je Giovanni spesnil Teseido, poem v glasoviti „ottava rima“ (stanca), s katerim si je na novo pridobil naklonjenost lepe ljubimke, s katero sta se bila nekoliko sprla. Dotlej te ottave rime ali stance še ni bilo. Tako je Boccaccio pričetnik pesniške oblike, ki je kasneje tako često služila najznamenitejšim italijanskim, francoskim in poleg drugih tudi našim epskim pesnikom. Med Italijani sta to obliko po Boccacciu do dovršenosti opilila Ariosto in Torquato Tasso. V Tezeidi je Giovanni pripletel v starinsko opisovanje o Tezeju i novih prilik o tekmi Palemona in Arcita za lepo Emilijo.

Tretje njegovo delo je roman Ameto, opis duševne ljubezni, nade, prepleten z zgodovino Napolja in Rima.

Mnogo važnejša, nego navedena, sta dva druga spisa, Amoroza Fiametta in Filostrato, dve vzporedni pripovedi, posvečeni nezvesti Mariji-Fiametti.

Filostratova vsebina je posneta po velikem latinskem poemu, katerega je sestavil Benoit de Saint-More po dveh starejših latinskih delih o padcu Troje. To je povest ljubezni med trojanskim princem Troilom in Kresido, hčerjo grškega žreca (svečenika). Ko je Kalhant prebegnil iz Troje k Grkom, je zapustil svojo hčer Kresido v mestu. Troilo se zaljubi v njo. Zjedinita se, toda le Troilo ljubi Kresido prisrčno, ona pa je nestanovitnega srca. Ko želi oče Kalhant zopet videti hčer in jo zahteva od Trojancev v zameno za njihove ujetnike, se Troilo ne upira njegovi volji, marveč jej dovoli, strt od boli, oditi. Obljubiti pa mu mora, da se vrne deseti dan. Pa izpred oči, iz spomina. Ona se zaljubi v lepega in jakega Diomeda in ostane pri njem v grškem taboru. Troilo obupuje, in ko izve vso resnico, se hoče nad Diomedom maščevati, toda poprej pade od Ahilove roke. Tako je Troilo res — Filostrato, to je, strt od ljubezni, žrtev ljubezni, kar pomeni tudi njegovo ime. Glavna vsebina spisa pa ni

dejanje, nego opisovanje zaljubljenčevega jada, — ž njim je Boccaccio opisaval svojo bol radi Fiamette in sanjaril o njej.

Spis „Fiametta“ opisuje najbrže ljubezen Boccacciovo in Fiamette-Marije, četudi ne z zgodovinsko točnostjo, — zlasti pa bol Fiamette, ko jo je zapustil, da se poda domov k očetu. Krasen je opis istinitega in nežnega čustva, ki veje iz tega spisa. „Fiametta“ je jeden najlepših spisov, ki opisujejo bol ostavljene ljubimke, in se po lepoti jezika in moči čustva more meriti z Goethejevim Wertherjem, čigar predhodnik in najbrž tudi izgled je.

Vseh teh spisov pa Boccaccio ni dokončal v Napolju, marveč je Filostrata in Teseido. Ameto, Amorosa Visione in Fiametta so napisani v Firenci, kjer je tudi končan v Napolju pričeti Filocopo. Giovanniju namreč ni bilo usojeno ostati v priljubljenem Napolju. Okrog 1341 se je njegov oče jel čutiti osamelega, ker so mu bili pomrli ne le žena, ampak vsi zakonski otroci; zato je poklical Giovannija k sebi. Boccacciu pač ni bilo mnogo do „mrzlega, mrkega starca,“ do tega sebičnega trgovca v Certaldu, ki je bil trdosrčno zapustil njegovo mater, jej vzel sina, njemu samemu pa zagrenil celo mladost, — tako nam opisuje v Ametu, — tem manj ga je moglo razveseliti očetovo pismo: Ker se ga je mrki starec domislil še le sedaj, naj zapusti Giovanni ta svoj Napoli in dišeče grudi Fiamettine, kraljev dvor in veselo ter učeno družbo in naj odpotuje v mali Certaldo? Toda očetova volja je povelje in sila. Pač ga je Fiametta-Marija plakaje rotila, naj ostane, njegovega sklepa, da se hoče pokoriti, ni omajala. Obljubil jej je pač, da izostane le malo časa, da se je bo povsodi in vsekdar spominjal in da ga bo vedno spremljalo njeno sladko ime, da jej ostane zvest in da ne bo nikdar za nobeno drugo prostora v njegovem srcu; vendar mu je ob slovesu padla v omedlevico ter se zavedla le iztežka. Z Boccacciovim odhodom je zavladal na napoljskem dvoru — ne za dolgo sicer — moreči dolgčas. Njega, spretnega aranžerja, duhovitega kozerja, blestečega pripovedovalca in slavljenega pesnika, ni bilo več, ona, prej prva v kolu in najslajša ob lutnji, neugnana v domislekih in ljubezniva v svoji zaljubljeni ženskosti, je sedaj samevala in sanjerala ter si jela kmalu gristi dušo, ko je slišala neresnično vest, da se je njen Giovanni poročil z drugo. Koliko je trpela v teh dveh letih, kar je bila zapuščena! Kako se je znala kasneje znositi nad povzročilcem svoje boli!

Vseeno bo nadarjen ta Knaflič! — a piše pa
(Dalje prihodnjič.)

Vladimir Knaflič:

Giovanni Boccaccio.

(Dalje.)

Boccaccio ni dolgo ostal doma v Certaldu, njegova misel je veljala bolj Firenci. Ne še državljanska misel republiki Firenci, marveč misel lahkoživca, pesnika, lahkoživemu, za vse lepo dovtetnemu patricijskemu, bogatemu, šumnemu mestu Firenci. Kako se je izpremenila ta ponosita prestolica na zunaj! Namesto neodvisne sinjorije vlada mestu tiran, Gualtieri di Brienne, vojvoda Atenski, s pomočjo malega meščanstva, druhal, izdajalcev in najetih lancknehtov, mameč maso pane et circensibus. Toda nekega dne ga vzbude klici „Popolo! Popolo! Libertá!“, njegovi lancknehti in plačanci pobegnejo pred domoljubnim uporom, on sam se komaj reši in skrije pri škofu, odkoder zbeži, skrit v noč in nepoznan. To pot Boccaccio še ni našel v sebi rodoljuba, — njegov značaj ni značaj Danteja, ki ljubi, objokuje, svari in opeva nehvaležno domovino še iz pregnanstva, v katerem umre. Docela se je posvetil le urejevanju osebnih, družinskih in premoženjskih razmer, zaljubljenemu posvetovanju, študiju, pesnenju in spisovanju. Gori omenjeni Ameto, Amorosa Visione in Fiametta nastanejo v tej dobi, sedaj je dokončan tudi Filocopo.

Stari Boccaccio si je ta čas izbral drugo družico. To je dalo Giovanniju zaželjeni povod, da se je vrnil v svoj Napolj. V Napolju se je v tej kratki dobi mnogo izpremenilo. Po smrti kralja Roberta, zaščitnika Petrarce in kasneje Boccaccia samega, mu je sledila hči Giovanna, lepa, razblodna ženska, poročena s surovim in lenim Andrejem d' Anjou Ogrskim. Težeč za novimi slastmi, se je poverila prostim ljudem, ponajveč svoji dovilji Filipi, zaljubila se v lepega princa Ljudevita iz Tarenta ter dopustila, da jej zaduše moža 1345. Na ta razigrani, vsem slastem in strastem se udajajoči dvor je prišel Boccaccio po svoji vrnitvi, v ta vrtinec južnoitalskega plemstva, med venec najlepših, najslajših dam, med katerimi so jasno blestele njegova Marija-Fiametta, Cecca Barbati, Mariella Mella in kneginja Caracciolo. V teh zlatih dvoranah se je mislilo samo na ples in godbo, zabave, ljubezen in kovarstva. Niti Andrejeva nasilna smrt, venčanje kraljčino z Ljudevitom Tarentskim in grozeče maščevanje umorjenega brata Ljudevita, kralja Ogrske, ni moglo odvrniti dvora od običajnih slasti,

— rokoko v času renezanse. Na tem dvoru je Boccacciova darovitost, duhovita družabnost in pesniška produktivnost kmalu tako zablestela, da je postal središče dvornih zabav in ljubljenec ne le Marije-Fiamette, marveč nestanovitne kraljice Giovanne same, ne računši s celim kurnikom dvorskih dam. Tam so se še prirejali „Ljubenzenski dvori“ po starejšem provensalskem vzoru, ko je udril Ljudevit Ogrski v napoljsko kraljestvo. Giovanna je zbežala v Provanso, Ljudevit Tarentski v Volterro. Giovanna se je rešila le s tem, da se je zatekla pod okrilje papeža Klementa VI. in mu odstopila Avignon. Tačas je zaorala po Italiji strahovita kuga, došla iz Orienta; pobrala je, po Machiavellijevih besedah, nad šestindevetdesettisoč duš samo v Italiji, v Carigradu despotovega sina, v Franciji kraljico in troje princev, v Firenci zgodovinarja Villanija, v Rimu sedem kardinalov. v Provansi Petrarcovo Lauro. Izbruh kuge leta 1348. je Boccaccio doživel v Napolju. Po strahotah, ki jih je tam videl, opisuje v uvodu Decameronu kugo v Firenci, kakor da bi jo bil doživel ondi, V tem letu je bil že tudi Decameronov osnutek izvečine dokončan. *Drame*

Nesrečo Italije in zlasti nesrečo napoljskega dvora je Boccaccio opeval v latinskih eklogah, katerih so nam še nekatere ohranjene. Zapustil je Napolj ter se podal na potovanje, ki ga je zaneslo zopet v gorrenjo Italijo. K pripovedkam, ki jih je bil tod nabral še kot mladenič, pridružila se je marsikatera nova, ki jo je še dostavil v prvotni Decameronov rokopis. Leta 1350. mu je umrl oče, in Giovanni se je podal na dom, da nastopi dediščino ter oskrbi maloletnega polubrata Jakoba. Od tam se je podal zopet v Firenco, ravno v času, ko se je tok romarjev jel stekati v Rim, kamor jih je zval papež v pokoro in pridobitev popolnega odpustka. Splošnemu romanju se je pridružil i Petrarca, ki je na svoji poti došpel do Firenze. Tam so ga neoficialno, pa slavnostno sprejeli, na čelu Giovanni Boccaccio, ki mu je posvetil latinsko dobrodošlico ter ga dalj časa gostil pod svojo streho. Najznamenitejši slovstveniki so se tedaj zbrali v Boccacciiovih sobanah, poleg slavnega gazde in slavnega gosta še Zenobio de Strada, Giovanni dell' Incisa, Francesco Bruni, Lapo de Castiglionchio. Ta sprejem, nadaljevano sožitje, literarni pogovori in disputi so oba najslavnejša pesnika sprijaznili za vedno; zlasti se je Boccaccio trudil, da se Petrarci povrne konfiscirano imetje, ter napisal bridke pritožbe nad nehvaležnostjo domovine, ki ne zna ceniti največjih svojih sinov.

S povratkom v Firenco in s prijateljstvom s Petrarco prično za Boccaccia leta resnega dela in študija. Dotlej je bil pesnik in

slovstvenik radi duhovitosti, zabave, ljubezni. Odslej mu je slovstvo resno kulturno delo in umetniško oblikovanje, pa tudi narodna zavednost, ali kakor so se takrat izražali, državljanska krepost in zmisel za javne zadeve njegove domovine se mu zbude. O narodu in narodni misli v našem zmyslu seveda ne moremo govoriti, niti nima Boccaccio onega pogleda, kakor Dante, ki je prvi intuitivno zagledal v daljni bodočnosti italijansko narodno državo, — četudi kot cesarstvo z vsem srednjeveškim teološkim državnim pravom, vendar le skupno nacionalno državo. Boccaccio ostane patricijski republikan in Firenčan, kot tak pa dober narodnjak in po uspehu svojega znanstvenega in slovstvenega dela dober Italijan. Republika Firenca ga je kmalu potrebovala. Treba je bilo razposlati na vse strani, najprej pa k sosednim mestom poslance, da dobi Firenca zaveznikov v pričakovanem boju s condottierskim in častihlepnim milanskim škofom Giovannijem Viscontijem, ki je neprestano težil za razširjenjem svojih mej. Med drugimi je bil izbran za poslanca tudi Boccaccio, da obiše Ordellafija v Forlih, Malatesto v Riminiju in Polentanija v Raveni ter jih pridobi za zaveznike. Boccaccio je svojo nalogo izvršil še dokaj dobro, obenem pa je učinil nekaj, kar mu je nedvomno v čast. Teško je prenašal, da je bila Firenca izgnala božanstvenega Danteja, mu konfiscirala vse in ga izobčila še po njegovi smrti. Zavedal se je, da je Dante eden največjih sinov Firence, in da mu mora nehvaležna domovina vsaj po smrti dati nekoliko zadoščenja. Zato je predlagal v senatu, da se mu dovoli nesti firenško darilo deset zlatnikov Beatrici, Dantejevi hčeri, ki je še živel v ženskem samostanu San Stefano v Raveni. Res se mu je posrečilo pridobiti senatorje zase in tako je prinesel dar Beatrici Allighieri ter izvedel od nje mnogo podrobnih podatkov iz življenja slavnega očeta. Takrat se je v njem tudi porodil sklep, dognati in opisati življenje in delo oboževanega pesnika ter tako nekoliko popraviti od domovine prizadeto mu krivico.

Travco Kmalu po svojem povratku je izvršil podobno uslugo i Petrarki, Firenčanu, ki je pa bil slučajno rojen v Arezzu in od Aretincev sijajno češčen, dočim je i njemu nehvaležno mesto bilo konfisciralo vse premoženje. Na vse kriplje se je Boccaccio trudil, da doseže pri sinjoriji zadoščenje za svojega slavnega prijatelja. Njegovi in njegovih prijateljev in somišljenikov agitaciji se je res posrečilo, da je firenški senat imenoval Petrarco za učitelja na domačem vseučilišču ter mu obenem daroval očetovo premoženje, — Boccaccio je bil poverjen, da sam priobči ta častni sklep slavljenju. Šel je na

čelu deputacije k Petrarci v Padovo in dobil od razveseljenega prijatelja zagotovilo, da pride na firenško vseučilišče. Komaj se je pa Boccaccio vrnil v Firenco, mu je sporočil nestalni Petrarca, ki se je bil tačas premislil, da ne pride v Firenco, ker mu je ljubša svoboda, ter se podal v Valchiuso.

Tačas je jel zopet Visconti poskušati svojo vojno srečo. Odposlal je svoje vojnike proti Toskani in Firenci, Firenčani pa svoje poslance v Avignon k papežu po pomoč. Ker se pa niso nadejali, pa jim pride pomoč dovolj zgodaj, so sklenili povabiti iz inozemstva kogarkoli, da naj upade v Piemont in Lombardijo ter tako odvrne pretečo nevarnost od njih. Boccaccio je moral s tem poslanstvom k Ludoviku Bavarskemu, mejnemu grofu Braniborskemu (1351). Uspel je v toliko, da je poslal Ludovik svoje poslance pod vodstvom oholega Dippolda Katzensteinerja v Firenco na pogajanja. Oholi Nmec se je pa obnašal s patriciji, kakor s sebi enakimi ter stavil tudi toliko pogojev in zahtev, da so ga Firenčani odslovili.

Po svojem povratku se je Boccaccio ponajveč pečal s piljenjem in dovrševanjem Decameronu, katerega je izdal 1353. Dasi v tisti dobi ni bila lahka naloga izdati in razširjati knjigo tolikega obsega, je vendar povzročila v živahni Italiji veliko in trajno senzacijo ter se razširila z dotlej nezaslišano naglico.

Istega leta je Petrarca zapustil Valchiuso ter se podal k Viscontiju v Milan. To mu je Boccaccio hudo zameril, — saj je bil, kakor vemo, Visconti med največjimi nasprotniki Firenze — ter mu je napisal pismo, polno rodoljubnega ogorčenja in očitkov, ki pa vendar niso razrušili njunega prijateljstva.

Leta 1354. je cesar Karel IV. naznanil Firenci, da pride v Italijo krotit nemirnega Viscontija. Toda to Firenčanom ni bilo ljubo, ker tudi Karlu IV. niso zaupali. Poslali so torej Boccaccia v tajnem poslanstvu k papežu Inocencu VI., ki jih je res pomiril. Dasi je bil Decameron na papeškem dvoru dobro znan, je bil Boccaccio povsodi lepo sprejet, ker je bilo znano njegovo pobožno in uprav papeško mišljenje. On sicer ni bil politik, tudi mu vedni politični posli niso bili preljubi, vendar jih je izvrševal na zadovoljstvo svojih sodržavljanov, ki so mu tem raje poverjali taka poslanstva, ker ni v celi tako izobraženi Firenci bilo patricija, ki bi bil v toliki meri ovladal nele sodobne družabne oblike sijajnih vladarskih dvorov, marveč i tako dobro poznal ljudi, videl tajne misli in — znal tako uglajeno latinski, tedanji diplomatski jezik. Po svojem mišljenju je bil Boccaccio ne le pristaš papeža, ampak tudi Anžovincev, hud na-

sprotnik Ghibellinov (Hohenstaufov); Manfreda, katerega Dante slavi, imenuje Boccaccio sramotnega tlačitelja cerkve; Henrika VII., ki je Danteju imel utrditi carsko moč, imenuje Boccaccio razbojnika, ki pleni tujo zemljo; Karlu IV. pa, ki ga Petrarca smatra za bodočega rešitelja Italije, želi, da se hitro vrne v divje porenske šume ter ondi najde grob za svoje prazne naslove in svoje ogavno telo.

Leta 1355. se je Boccacciu iznova vžgalo srce do neke vdovice,²³ ki ga je pa s svojo koketerijo vodila dolgo za nos ter ga končno osmešila pred vso firenško javnostjo. Užaljeni pesnik se jej je maščeval s sarkastičnim spisom *Labirinto d'Amore* ali *Corbaccio*, polnim jedkega zasmehovanja ženske prevejanosti in slabosti.

Nato je od 1355 do 1359. živel doma, zbiral dragocene pergamene in knjige, študiral in pisal. L. 1359. pa se je podal v Milan obiskat prijatelja Petrarco. Kakor smo že doslej videli, sta ta najslavnejša med takrat živečimi italijanskimi pesniki mnogo občevala. Od njune živahne korespondence v latinskem jeziku je ohranjenih še trideset Petrarcovih in četrto Boccacciovih pisem. Boccaccio je brez zavisti vedno priznaval Petrarcovo premoč ter dobival od njega mnogo dobrih svetov, zlasti pa karanja radi svoje lahkomišelnosti. Boccaccio pa je zopet očital Petrarci njegovo državljansko nestalnost, odvrčal ga je od Viscontija in knezov sploh ter mu budil republikansko zavest. Za milanski obisk je Boccaccio vzel seboj za Petrarco mnogo dragocenih darov, Livija, Cicerona, Avguštinove psalme; Petrarca ga je pa zato seznanil z Benečanom Leonzijem Pilatom, velikim znalcom grškega slovstva in grške poezije. Po svojem povratku v Firence je Boccaccio izposloval pri senatu ustanovitev stolice za grški jezik in grško slovstvo na firenškem vseučilišču; na to stolico pa je na Boccacciovo prizadevanje senat poklical ravno onega Leonzija Pilata, ki je došel v Firence 1360. Med prvimi Leonzijevimi slušatelji je bil Boccaccio sam. V treh letih, kar je Leonzio ostal v Firenci, je Boccaccio prečital Homerja ter preložil na italijanščino šestnajst Platonovih pogovorov.

Leta 1361. je imel Boccaccio neprijeten doživljaj, ki je imel i neugodnih posledic, četudi ga je najhujše zablode rešil trezni in mirni svet Petrarce. Tega leta je namreč došel k Boccacciu neki menih Joahim Ciani, da mu javi v imenu svojega pokojnega druga Petra Petronia, da se mu je prikazal Jezus ter mu razodel, da bodo Boccaccio, Petrarca in drugi živeli le še malo let. „Morda ti ni znano, da kvarijo tvoji spisi dobro нрав? ... Kako moreš sovražiti

čistost in zagovarjati nečastnost?“ On in Petrarca se morata izpreobrniti, ker jim je sojeno živeti le še malo časa, pa se morata zato odreči naukom in književnosti ter se posvetiti pobožnosti. Lahko pristopnemu Giovanniju je bil ta opomin kakor strela z jasnega. Bil je docela uničen, brez volje in energije, povrhu ga je pekla vest, da je živel lahkomišlno in zapravljal s potovanji, gostijami in dragimi knjigami skoraj vso očetovo dediščino. V prvem ganutju je res hotel sežgati vse svoje knjige in rokopise ter se docela posvetiti duhovnemu življenju, toda k sreči se je še poprej zatekel k Petrarci, ki mu je odgovoril v slavnem pismu od 28. maja 1362. („M'empie di spavento, o fratel mio, la tua lettera...“). Petrarca sicer dopušča, da more človek, kadar je na smrtni postelji tudi prorokovati, toda ne pripisuje takim prorokbam nobene važnosti. Človeško življenje je itak le kratko, važno pa je, kako ga uporabimo. Kdor si je izbral duševno smer, naj je uverjen, da je ta smer prava, in naj se ne da od nikogar odvrniti. Od starih časov sem so se največji umniki bavili s književnostjo do visoke starosti. Sicer so mnogi postali svetniki tudi brez izobrazbe, toda izobrazba sama še ni nikomur vzela svetosti. Pot do svetosti s pomočjo neznanja je lahek in preziren. Vsi dobri ljudje imajo en sam cilj, pa različna pota. Ta hodi brzo, drugi polagoma... Nikdo od prostakov, ki so došli v raj, ne stoji tako visoko, kakor razumnik, ki je dosegel izveličanje. — Ta Petrarcev nasvet je zopet ojunačil preplašenega Boccaccia, da se je povrnil h knjigam. Ko je dvanajst let kesneje oplakoval Petrarčovo smrt, češ, da je v njem izgubil svojega vodja in da je sedaj kakor čolniček v burji brez krmila in krmilarja, so te njegove besede bile več nego običajna nagrobna fraza.

V istem času, okrog 1362, je dobil Boccaccio iz Napolja vabilo od svojega davnega prijatelja in rojaka Nicole Acciajuolija, senešala napoljskega dvora, naj ga obišče za daljšo dobo. To vabilo je bilo Boccacciu dobrodošlo iz več razlogov: zopet mu je bila dana prilika videti ljubi svoj Napolj po tolikih letih; ugodno bi vplivala na njegovo razpoloženje izprememba zraka, potovanje, bivanje južneje od Firenze, ob morju; končno je moral pričeti misliti na to, da prihrani še kaj svojega premoženja „za stare zobe“. Toda o njem ljubega razočaranja! Acciajuoli ni izpolnil svoje obljube, pozabil na gostoljubnost, — značilno i to za tedanjo dobo, za mentalnost skrajnega individualizma — ter pustil povabljenega, pa brez znatnih sredstev došlega pesnika in bivšega ljubljenca napoljskega dvora v bedi. Gostitelj mu je nakazal sobico, kjer je imel za ležišče slabo

pokrito slamo, v hrano staro meso govede, poginole od starosti ali napora, v postnih dneh morske polže, skuhanе v pokvarjenem olju, kislа ali splesnjena vina; za tovariše pri tej pojedini pa sluge, priganjače mul, volarje, hlapce, pse z dvorišč in podgane. Tako je opisal to sijajno pogoščenje v nekem pismu. Globoko užaljen je zapustil negostoljubnega in verolomnega gazdo ter se podal k prijatelju Mainardu de Cavalcanti, ki si je štel v največjo čast, da stanuje pod njegovo streho tako slaven gost. Obdržal ga je pri sebi petdeset dni, za kar mu je postavil Boccaccio dostojen spomenik v svojem poznejšem spisu „De caribus virorum et feminarum illustrium“. Leta 1363. je odpotoval iz Napolja v Benetke, kjer je ostal tri mesece ter se na to vrnil v Firenco. Toda utrujenemu, užaljenemu in počitka željnemu šumna, tačas zopet s Pizo vojujoča Firenca ni več ugajala. Umaknil se je v tihi Certaldo, kjer so počivali njegovi predniki. V tihi hiši, neznatne arhitekture, v zgradbi, koje edini patricijski znak sta visoki stolp in kratka, v čistem renezančnem slogu zgrajena loggia, je napisal ona latinska znanstvena dela, najboljša med njegovimi poljudnimi spisi. Donesla sta mu dve stoletji trajajočo slavo najboljšega filologa in zemljepisca. Takrat se je obrnil ciprski in jeruzalemski kralj Hugo IV. nanj, da napiše delo, ki je bilo obče potrebno: o grški mitologiji. Po kratkem obotavljanju je Boccaccio sprejel to nalogo ter napisal delo „De genealogia deorum“ (o rodoslovju bogov), posvečeno Hugonu IV. Delo se deli na petnajst knjig, ki opisujejo vojne in ljubavne zgodbe bogov, obenem pa se tolmačijo mitološke pripovedke bodisi alegorično, bodisi po stanju sedanje fizikalne in astronomske vede. Delo je postalo za svojo dobo pravi priročnik za mitologijo in arheologijo. Pri njegovem spisovanju je Boccaccio uporabljal vse vire svojega temeljitega znanja, kar povdarja sam z nekakim ponosom. Včasih tudi polemizira proti izvajanju kakega starega avtorja, toda vedno umerjeno in spoštljivo. Razen starih piscev še posebno hvali Petrarca, češ, da je najbolj krščanski pesnik, nadarjen s svetim duhom, točnim spominom in divno zgovornostjo, in da njegova dela ne zaostajajo za Ciceronom. V spisu se pa javljajo i razne zmote in blodnje one verne in naivne ter nekoliko nevedne dobe, kakor trditev, da so Francozi potomci Trojancev, da so pred nedavnim nekje našli človeško okostje, nad 200 laktov dolgo itd. Take blodnje dobe pa ne zmanjšajo zgodovinske vrednosti in čestitosti dela, iz katerega je dolgo časa zajemala neposredno ali posredno vsa Evropa. — V zadnjih dveh knjigah spisa pa brani pisatelj poezijo, izloča jo iz

okvirja moralne filozofije, dokazuje, da je to samostalna umetnost, pa se izjavlja za vernega katolika, toda umetnika. S tem je že sam dal odgovor poznejšim klevetnikom, kakor da bi bil slutil . . .

Za boljše poznavanje vseh razmer starega veka je tej svoji Genealogiji dodal še spis „De montibus, silvis, stagnis itd.“ (O morjih, hostah, bregovih, vrelcih, jezerih, rekah in močvirjih). To je abecedno urejen zemljepisni slovar za razumevanje antičnih pisateljev in pesnikov, — prvi zemljepisni spis po preporodu slovstva. Nasprotniki so mu hoteli dokazati, da je ta spis plagijat, ker se sklicuje na Vibia Sequestra, ki je bil napisal slično delo. Boccacciovo delo ni bilo nikak plagijat, — plagijata v današnjem zmislu besede niti poznali niso — marveč se je pisatelj pač posluževal virov (in kdo se jih pač i danes ne poslužuje! Samo, da so navedeni!), virov, kakor Plinius in Pomponius Mela, pa tudi sodobnih, kakor spisi Boccaccievega nekdanjega učitelja Andalone di Nero, nadalje Pavla de' Dagomari, — in povrh tega je delo polno ne le starih bajk in mitov, marveč krepkih samoraslih opisov zgodovine in prirode, tako Valchiuse, nekdanjega bivališča Petrarce.

Kakor da ga je življenje v tistem Certaldu osvežilo, se Boccaccio ni zadovoljil s tema ogromnima deloma, marveč je napisal še dve drugi, pričeti že preje okrog 1360. Oba spisa sta zgodovinski deli, akoravno Boccaccio ni bil dober zgodovinar, kakor noben zgodovinopisec one nekritične dobe, niti izvzemši slavnega Guicciordinija in samega Machiavellija. Obe deli sta „De claris mulieribus“ (O znamenitih ženah) in „De casibus virorum illustrium“ (O nezgodah slavnih mož). V prvem delu je opisoval ženske, ki so po svoji darovitosti, lepoti in čednosti nadkriljevale druge. Delo pričinja z Evo, opisuje 97 žen antike in 7 iz srednjega veka ter končuje — z napoljsko kraljico Giovanno, ono, ki je bila nekoč zaljubljena v pisatelja, in ki se jej koncem koncev ne more očitati družega, kakor da je mnogo ljubila. Kdo naj to ognjevitni ženi vzame v zlo, če upoštevamo njeno dobo in obiležje? Res tudi sodobniki Giovanne niso presojali neugodno, zato pač ni čudo, da se je tudi pisatelj spominja s hvalo, — morda ne brez sentimentalnega spomina na šumna leta mladosti in uslišane ljubezni.

Drugo delo „O nezgodah slavnih mož in žena“ je polno avtorjevih lastnih misli in bolj poučno od etično-filozofskega spisa, dasi ne more odoleti kot kritično zgodovinsko delo. Od sodobnikov se opisujejo samo trije znamenitniki. Veliki mojster templerskega reda Jakob Molay, ki je bil 1314. baje po nedolžnem sežgan na

grmadi v Parizu, — Boccacciov oče je bil gledal ta prizor; drugi je Gualtieri de Brienne, vojvoda Atenski, tiran v Firenci 1342—1343, čigar strahovlado, padec in pobeg je doživel slavni pisatelj sam; tretja je Filipina Katanijska, edina plebejka, o kateri je Boccaccio pisal, — bivša dovilja Giovanne Napoljske, njena zaupnica in svetovalka, za koje strašno smrt je Boccaccio izvedel od prijateljev. — V spisu so pozornosti vredna ona mesta, kjer izpoveduje Boccaccio svoje staro protivladarsko, republikansko, svobodnjaško prepričanje. S pravo naslodo in epično širino, toda zanosno pripoveduje o činih rimskih republikancev, grozi s poginom vsem, ki zatirajo narode in izjavlja, da bogu gotovo ni milejše žrtve od krvi tiranov. V ostalem rešeta „nepotrebne juriste“ in tudi ne prizanaša ženam, ker je malokatera kaj prida.

Od Boccaccia imamo nadalje Livijev življenjepis. toda ni prav gotovo, je li on pravi avtor, ali se mu pa spis le po krivem pripisuje. Delce ni mnogo prida, vendar je prvo humanistično delo te vrste in povod mnogim boljšim. Njegov pa je prevod četrte Livijeve dekade.

Obilo znanstveno delo ga pa ni oviralo, da ne bi služil domovini. L. 1365. ga pošlje Firenca iznova kot poslanca k papežu Urbanu V., ki se je ljutil na Firenco, misleč, da so oni odvrnili Arezzo, da mu Aretinci niso pomagali v nekih bojih. Petrarcovemu in njegovemu prigovarjanju se je posrečilo pomiriti papeža in ga prepričati, da je Firenca najvdanejša služkinja svete cerkve, ter pregovoriti „kralja vseh kraljev,“ da se vrne v Italijo. Po papeževem povratku v Rim je mesto poslalo Boccaccia še tja doli, v veselje vsemogočnemu vladarju cerkve in sveta, učenemu in izobraženemu mecenu umetnikov in pisateljev.

Joahima Cianija nesrečni vpliv se je pa jel pri delavnem možu bujne in nestalne preteklosti češče pojavljati. Podoba prismojenega meniha s karajočo gesto in fanatičnimi očmi ga je često strašila,⁷⁴ napolnjevaje ga z grozo ali pa potrtostjo. V takih trenutkih mu je bil zopet Petrarca najuspešnejši zdravnik in pomirjevalec razvnetih živcev. Vabil ga je često k sebi ter ga hotel kar pridržati kot stalnega gosta, ko ga je Boccaccio nekoč obiskal v Paviji. Toda Boccaccio ni sprejel vabila, da si ohrani svobodo in da ne postane prijatelju v nadlego. Vedno pogosteje pa se je pečal z mislijo vstopiti v kak samostan, — pri izvršitvi te misli se mu je pa v drugo pripetila podobna nezgoda, kakor pri Acciajuolovem vabilu⁷⁵ v Napolj. L. 1370. ga namreč povabi Niccolò di Montefalcone, opat

v Certori di San Stefano v Kalabriji, njegov součenec za mladih dni, naj vstopi Boccaccio v njegov samostan, kjer bo našel lepo knjižnico, lep mir, ugodno podnebje, dobro oskrbo in druge ugodnosti. Ob Boccacciovem prihodu pa verolomni prijatelj zbeži ponoči, pustivši utrujenega došleca brez zadostnih sredstev na cedilu. Moremo si misliti razočaranje, užaljenost in jezo poetovo! Naslovil je v bridki resignaciji na pobeglega opata list, v katerem mu očita verolomnost in se pritožuje nad lastno revščino, v katero je zagazil. Vrnil se je v Firenco, kjer ga je čakalo novo razočaranje. Domovina se je bojevala z Viscontijem, doma so jo pa rvale vedne svade Riccijev z Albizziji. Uničen boli se poda Boccaccio 1372 v Napolj, kjer ga zopet sprejme prijatelj Mainardo de' Cavalcanti, pa tudi bivši njegovi prijatelji Ugo di San Severino, Niccolò de' Figli d' Orsoja, ljubica mladih dni kraljica Giovanna so ga vabili in podpirali, častili in slavili, dokler mu niso zopet obudili nekaj stare energije in optimizma. Iznova je odklonil ponovno vabilo prijatelja Petrarce, naj pride za vedno k njemu, odločil se je, da se vrne v Certaldo v svojo tiho hišo in svojo drago biblioteko — edino, kar mu je bilo ostalo od nekdanj precej uglednega bogastva.

Leta 1373. je moral pretrpeti še dokaj nevarno in komplicirano bolezen. Dobil je garje, črevesno vnetje, zaprtje slezenic in dušljivi kašelj, tako da je pričakoval svoj skorajšni konec. Toda železna njegova natura je s pomočjo zdravnikov, ki jih je klical le nerad in v skrajni sili, premagala to nevarno bolezen ter mu dovolila, da se je, še slaboten, posvetil novemu važnemu delu, h kojemu ga je pozval firenški senat. —

(Dalje prihodnjič.)

Knafličevi nazori o časih na hudo zasukanu

Ivan Albreht:

Pri mrliču.

Tako je ležal pred menoj ves bled in nem
 med svečami. Na licu trud in mir.
 Privzdignil sem mu trde, mrzle veke
 in vprašal sem ga trepetaje:
 „Povej, kako je zdaj s teboj . . .“

Stekleni blesk oči strmel je v strop:

„Ne smem!“ *Napak bi me bilo — je malo prim*

Vladimir Knaflič:

Giovanni Boccaccio.

(Konec.)

*Dante
Petrarca*

Boccaccio je bil ves čas svojega življenja velik čestilec Danteja. Že l. 1359. je poskušal vneti zanj i Petrarco, pa mu je poslal prepis „Divine Commedije“ z latinsko pesmijo, v kateri slavi Dantejev umotvor in prosi prijatelja, naj si ga prečita. Petrarca mu je odgovoril, da doslej še ni čital Commedije iz strahu, da bi radi nje ne izgubil svoje pesniške samoniklosti, sedaj pa da je to delo prečital in da res zavzema Dante prvo mesto med mojstri italijanskega jezika, Boccaccio drugo, on sam pa tretje. Samo škoda, da ni peval v latinščini ter se tako oddaljeval od kroga izobražencev. Petrarca sploh ni bil posebno vnet za Danteja, dasi ga je visoko častil in ga kasneje ne le opeval, marveč ga tudi najzanosneje slavil v grobnem nadpisu, ki mu ga je sestavil, zlasti pa mu ni ugajal narodni jezik. Zato je tudi smatral Decameron „radi jezika in popularne težnje“ za manj vredno, dasi „sicer“ za visoko umetniško delo, za najvažnejše Boccacciove spise pa niti Decameron, niti njegovih italijanskih romanov, poemov in pesmic, marveč le latinske ekloge in znanstvene spise. V tej sodbi mu ni pritrjeval nihče važnejši, nego — Boccaccio sam. Kako sta se pač oba motila! V češčenju Dantejevem se pa Boccaccio ni zadovoljil s tem, kakor Petrarca. Že za mladih let si je bil izpisal vsebino Divine Commedije, v letih 1354—1355. je sestavil Dantejev življenjepis, Vita di Dante, mnogo vreden, ker je prvi življenjepis modernega kova. Končno pa se je Boccacciu v tem malo pred koncem njegovega bogatega življenja izpolnila ena želja. Firenška sinjorija se je spomnila na ono ostro grajo, ki jo je njej nekoč zabrusil mladi Boccaccio, češ, da je nevhaležna svojim najboljim sinovom, zlasti pa božanskemu Danteju. Da nekoliko popravi prizadeto mu krivico in izbriše s sebe ta madež, — danes bi rekli „kulturni škandal“, — je sklenil senat, da se bo „Divina Commedia“ javno tolmačila na vseučilišču. Za to literarno stolico dantologije je bil najpoklicanejši Giovanni Boccaccio, sam slaven pesnik, govornik, pisatelj in znanstvenik, čestilec Danteja, njegov življenjepisec in predstavnik slabe vesti firenškega senata. Bil je soglasno izvoljen ter je jel predavati o svojem češčencu ter njegovem poemu — za letno plačo sto „fio-

rinov,“ firenških zlatnikov, po kupni ceni sedanje vrednosti približno dvatisoč petsto kron ali več. S tem mu je bila zagotovljena brezskrbna starost. Prvikrat je predaval o svojem predmetu pred veliko množico najuglednejših poslušalcev 23. oktobra 1373. Jel je tolmačiti pesnitev z „Infernom“ („Peklom“), in plemeniti sad tega njegovega dela je „Komentar k Božanski komediji“ (Commento sulla Divina Commedia), ki je pa žal ostal nekončan; komentiranih je prvih šestnajst spevov. Delo mu je šlo radi prestane bolezni in fizične starostne izcrpanosti sicer točno, toda počasi izpod rok, uprav porazila ga je pa vest o smrti dragega mu Petrarce. — Prenehal je z delom ter šel počivat v svoj tihi Certaldo. Poprej pa je še napisal Petrarcovemu zetu Francesco da Brossano pismo, v katerem se še bolje spominja dragega prijatelja, pesnika Laure in svojega vodnika. Potem je dovršil svojo oporoko. Kar je še imel premoženja, je zapisal dvema svojima nečakoma, sinovoma svojega polubrata Jakoba (iz zadnjega očetovega zakona), svojo dragoceno knjižnico pa je zapustil svojemu duhovnemu očetu fra Martino da Signa, avguštincu, z določbo, da spravi po njegovi smrti knjižnico v samostan Sv. Duha v Firenci, kjer naj bo shranjena v splošno vporabo. Tako se je tudi zgodilo; le v prihodnjem stoletju je njegovo knjižnico uničil nesrečen požar.

Zadnje mesece svojega življenja je preživel Giovanni Boccaccio v Certaldu. Bil je osamljen, njegovi trije otroci so mu pomrli v rani mladosti: Olimpija (Violanta), Marko in Julij. O njihovi materi nam ni nič znanega. Boccaccio je umrl po dvainšestdesetletnem burnem in plodovitem življenju 21. decembra 1375. in je pokopan v cerkvi Sv. Filipa in Jakoba v Certaldu. Pokopal ga je njegov nezakonski sin, kojega ni omenil niti v svoji oporoki niti kje drugje, morda iz družabnih ozirov na njegovo mater; neimenovani in neznan nam sin mu je tudi oskrbel nagrobni kamen, čigar nadpis si je pesnik napisal še za življenja:

Hac sub mole jacent cineres ac ossa Johannis;
 Mens sedet ante Deum meritis ornata laborum
 Mortalis vitae. Genitor Boccaccius illi.
 Patria Certaldum, studium fuit alma poesis.

Studium fuit alma poesis! (Dobrotna poezija mu je bila strem-ljenje.) S tem svojim nadgrobnikom se je pesnik sam označil dovolj točno, dasi se je s tem ocenil le subjektivno. Saj vemo, da je njegov pomen v svetovni in italijanski literaturi docela drugačen, nego si je mislil sam, — njegova slava ni slava znanstvenika,

geografa, zgodovinarja, tudi ne slava pesnika sonetov in pisatelja romanov, prej pač življenjepisca in komentatorja Dantejevega, najbolj pa slava umetnika laške in sploh renezančne proze, kulturnega zgodovinarja svoje dobe. To slavo si je stekel z nesmrtnim delom „Il Decameron“, — „Pripovedke desetih dni“, — ki se prevaja tudi na slovenščino.

Decameron je takozvana povest v okvirju — okvir je pripovedovanje o črni smrti iz l. 1348., ki jo je Boccaccio doživel v Napolju. Opisuje nam pa kugo v Firenci, in dasi mu očitajo, da spominja njegovo opisovanje velike morilke na opise Tukidida in Lukrecija, soglašajo vsi, da je ta njegov opis mojstrski. Idejo za ta svoj spis je dobil Boccaccio najbrže že v Napolju, kjer so na dvoru še uprizarjali po starem običaju Provanse „Ljubezenske dvore“, t. j. nekake piknike mladih dam in gospodov v prosti prirodi; tam so ne le uživali prirodo, — tudi to je po dolgem času pridobitev renezanse! — marveč se tešili z realnim užitkom hrane, pijače, godbe, plesa, ljubkovanja in krasili te posvetne in čutne vžitke še z duševnim: s pripovedovanjem pripovedek, kakršne so bile lastne oni dobi, viteških in junaških pravljič, polnih ljubezni, čarovnij, bogov ex machina, slug, junakov, lepih deklet, mrkih kraljev, trgovcev, Saracenov in drugih stalnih rekvizitov srednjeveškega pripovedništva in pesništva. Tako zunanjo obliko nam kaže tudi Decameron. Ko divja črna smrt po Firenci, se snide sedem lepih deklet in troje plemičev v cerkvi Santa Maria Novella v Firenci. Domenijo se, da se hočejo skupno umakniti iz bednega mesta v njegovo bližino, na neki gradič ter tam živeti in se zabavati po načinu „Ljubezenskega dvora“ z godbo, petjem, plesom, sprehodi in pripovedkami, dokler ne poneha strašna morilka. Vprašanje, kje je v resnici kraj, kamor polaga Boccaccio dejanje Decameron, je menda pravilno rešeno. Prve dni so bili v gradiču Poggio Gherardi, potem pa v gradiču Schifanoja ali Dei tre Visi, kasneje imenovanem Villa Palmieri. Tam so ostali štirinajst dni, izmed katerih je deset dni porabljenih za pripovedovanje, (deka hemeraj = deset dni, Decameron = pripovedke desetih dni) tako, da je vsak dan drugi izmed njih kralj ali kraljica, ki določa predmet za pripovedke prihodnjega dne. Tako se pripoveduje n. pr. prvi dan, kar kdo hoče, drugi dan pa le o ljudeh, ki so dosegli cilj svojih želj ali si zopet pridobili kaj izgubljenega itd. Vsak izmed njih mora pripovedovati tako, da obsega dan deset pripovedek ali novel, celi Decameron pa sto. Motiv zelene trate, posejane s cvetkami, obrobljene z dišečim lipovim gozdom, v katerem

žgole tički in je hladna senca, pa motiv žuborečega vrelca in vseh drugih prirodnih lepot se vrača v Boccacciiovih spisih, tako v romanih *Filocolo*, *Ameto* in *Amorosa Visione*, Novele same pa so višek dotedanje pripovedne umetnosti in prve, ki so književne novele, pa brez nepotrebne navlake zmajev in druge take ropotije. Sicer je meščanstvo sodobne Italije že bilo odpravilo stare viteške pripovedke ter jih nadomestilo s svojimi. Na mestu zmaja, ki straži zakleto kraljčino, so pripovedovali o možu, ki je bedak in ne zapazi rožičkov, namesto o vitezih in Saracenih o trgovcih, — saj je v tisti dobi korčulski Hrvat Marco Polo došel v daljno Kino! — in namesto o Merlinu, Aristotelu in Vergiliju, čudotvorcih srednjega veka, so pripovedovali o katoliških svetnikih. Tako se motivi Boccacciiovih pripovedek najdejo že mnogo prej ne le v italijanski, ampak tudi v španski, nemški, francoski in angleški literaturi, in še prej v narodnem pripovedovanju. Kdo ve, če tudi goriški in kranjski gradovi niso odmevali smeha nad prekanjenim Ceparellom, sudcem Chinzico in drugimi figurami te zbirke novel, saj so takrat predniki naše kulture dobivali ta importni predmet iz Italije, da se pa še danes nismo otresli docela, — na primer v umetniškem okusu, — nam je znano in treba reči, hvala bogu, da se ga nismo otresli docela!

Nikdo ne more očitati Decameronu neoriginalnosti, — dasi se je to storilo. Le dve izmed teh sto novel sta res plagiata, namreč deseta petega dne in druga sedmega dne, — obe iz Apulejevega spisa „*Asinus aureus*“ (Zlati osel). Najbolji vir je bilo pisatelju narodovo pripovedovanje od ust do ust, „*Favellare*“, zlasti ono v obrtno cvetoči gornji Italiji, tam, kjer je tudi sedaj sedež laške trgovske in industrijske moči. O tem „plagiatstvu“, ki se mu je očitalo že takrat, četudi se je neupravičenost tega očitka že takrat dokazala, mu piše Petrarca: Skrbeti treba, da je mnogo različnosti, če je še res kaj sličnosti, tako da zapaziš sličnost bolj v gubah svojega razuma, nego da jo moreš trditi in dokazati. Porabiti smeš misel, barvo, ne pa besed originala. Prva sličnost je prikrita in lastna delom pesnika, druga sličnost je posnemanje, očitno in opično.

Glavna prednost Decameronu je njegova umetniško opiljena forma: Boccaccio je znal dati svoji prozi ljubkost in harmonijo, plastičnost in izrazitost, rabil je povsod primerne izraze, brez pretiravanja, brez ponavljanja, če ni ravno potrebno za epično širino in podčrtavanje. Njegov govor, njegove fraze, dejanja, osebe, — vse je vzeto iz ljudstva, katero je tačas le tako mislilo in govorilo, trpelo,

se hudovalo, opravljalo in sovražilo, ljubilo in se družilo. Kakor slove ta novomodni izraz: Mentalnost sodobne Italije opisuje Boccaccio v teh sto pripovedkah, ki so velevažen donesek k zgodovini nravnosti v renezansi. Tu izvemo, kako je živel, ljubil, veroval, govoril, jedel, spal renezančni patricij, trgovec, obrtnik, meščan, delavec; tu vidimo tudi snovanje prebujajoče se narodne duše, čutimo mrzli dih cerkvene hierarhije in krepki razmah bližajočega se preporoda. Pravijo, da je Boccacciov spis proticerkven, protiverski. To je farizejstvo. Spis prične in konča z bogom, govori o cerkvi in njenih institucijah, o veri, o zakramentih z največjo spoštljivostjo. Poprej smo že povedali, kakega političnega mišljenja je bil in ostal pisatelj: klerikalnega. Toda to ga ni zadrževalo, da bi ne bičal z žgočo ironijo, s perečim sarkazmom, da bi ne oblił z jedkim lugom svojega zasmeha vse tedanje izrastke cerkve, izrastke, kakor jih priznavajo tudi strankarsko katoliški zgodovinarji. Klasičen dokaz je tista novela, ki opisuje, kako se je žid dal krstiti, dasi je videl razuzdano življenje rimskega papeškega dvora, češ, če se je vaša vera tako razširila in ukoreninila, dasi imate tako duhovščino in take pastirje, — potem mora biti že kaj vredna. Res pa Boccaccio v svojih novelah tem cerkvenim izrastkom ni niti najmanj prizanesel. Vsi pridejo na vrsto, nesramni pridigarski ignorant, lahkoverni pater, lahkomiselna svetništva, zakonolomni opat, razuzdani samostani, vsiljivi prošt, župnik, ki zna čarovnije, in klasična figura Decameronova, popularni župnik iz Varlunga. To mu je pač prineslo sovrašтво vseh, katere je bič zadel. In preganjanje se je pričelo. Borili sta se takrat dve svetovni naziranji, srednjeveško univerzalistično, asketično, in renezančno humanistično, individualno, polno volje do življenja. To je temeljna nota Decamerona: Volja, veselje do življenja. V taki morilni kugi se zbere deset mladih, veselih, polnokrvnih ljudi v zdravem letovišču, in tam si pripovedujejo o vsem, česar jim je polna sodobna naivna duša, o ljubezni, o avanturah, o sodobnih institucijah, — vse to v prijetni obliki. Tudi v opisovanju ljubezni moškega in ženske ni mogoče videti lascivnosti, pokvarjenosti. Ne le da so južna plemena še danes mnogo neženiranejša od severnih, je bila to splošna nota tiste dobe — le primerjajmo ono skoraj bi rekel nedolžno ali vsaj naivno čutnost s poznejšo čutnostjo, ki se pod rafinirano obliko morale pretaka po — molitvenikih osemnajstega stoletja, katoliških in hugenotskih, jezuitskih in protestantskih. Asketicizem one dobe je pa še enkrat vzplapolal v svojem najčistejšem predstavniku, Savonaroli. Ta je

potrl vso zlatnino, karte, knjige, kocke in jih zažgal na grmadi, 1496 in 1497 na trgu Sinjorije v Firenci. Pri teh autodafejih so najbrže izginili vsi izvodi največje stare izdaje Decameron, napravljene 1482 in 1483 v tiskarni S. Giacomo di Ripoli. „Zgodovina te izdaje je, kakor da bi jo bil napisal Rabelais. Ta tiskarna je bila last nunskega samostana in nune so stavile tisto dogodbico v opatinji, o Masettu v samostanu, o Alibek v puščavi in več drugega. Asketičnemu menihu je bilo dano, da je uničil to delo pobožnih rok!“ — Pred to izdajo je bilo pa še mnogo drugih, tako 1471 v Benetkah in pred njo tri brez datuma. Najstarejšo zovemo izdajo „Deo gratias“ po končnih besedah, dodanih od tiskarja. Sledi enajst izdaj iz l. 1472—1498, to le v Italiji in v petnajstem stoletju! V šestnajstem stoletju je bilo dovršenih 64 ponatisov, v sedemnajstem 12, v osemnajstem 35, v devetnajstem in dvajsetem legion. Med starejšimi je najvažnejša izdaja Giuntijeve tiskarne v Firenci, 1527, takozvana Ventisettana. Med mnogim ponatiskovanjem se je namreč vrinilo v besedilo toliko pogreškov, stilističnih in jezikovnih popravkov po vsakokratni sodobni književni modi, da je revizija prvotnega teksta postala nujno potrebna. Sedem mladih Firenčanov je to revizijo oskrbelo v ravno navedeni izdaji.

Razen Savonarole so se znesli nad Decameronom tudi vsi, ki so bili zadeti. Index librorum prohibitorum, sprejet na tridentskem koncilu, res navaja tudi Bocatii Decades sive novellae centum, — quamdiu expurgatae non prodierint, dokler ni „očiščene izdaje“. Po prizadevanju znane Accademia della Crusca in z intervencijo vojvode Cosima de' Medici je Rim poslal v Firenco izvod Decameron, kjer so bila navedena vsa pohujšljiva mesta. Po tem vzorcu so štirje učenjaki, deputati, predelali tekst in oskrbeli cerkveno dovoljeno izdajo 1573. Vsaka omemba nun in duhovnov je najostrejše prepovedana, opatinje izpremenjene v plemiške žene, duhovni v vojake, menihi v čarodeje, novela o inkviziciji je pa morala sploh izostati, le prepopularni župnik iz Varlunga je dosegel pomiloščenje. Vse drugo pa, vse po sodbi moralistov nenravne, pohujšljive in zapeljive reči so po papeškem odloku ostale nedotaknjene in s tem dovoljene.

Decameron je izšel tudi v neštevilnih prevodih. V prvi polovici petnajstega stoletja ga je dal Francozom Laurence du Premierfait po nekem latinskem prevodu frančiškanskega fratra; tiskana je ta izdaja v Parizu 1585. Antoino de Maçon je priredil drugo, posvečeno kraljici Našavski. Prva angleška celotna izdaja je izšla 1615—20 v

Londonu, prva španska 1496 v Sevilji, prva nemška od župnika Henrika Leubinga v Ulmu okrog 1570, ponatisnjena v sedemnajstem stoletju osemnajstkrat. Devetnajsto in dvajseto stoletje sta pa prinesla nad tisoč izdaj v vseh jezikih, — žal da tudi take izdaje, ki so brez vsake vrednosti, kakor je najpopularnejša nemška Sacher-Masochova, ki je po svoji izvršitvi zmašilo.

Že uvodoma sem omenil, da je mnogo umetnikov uporabljalo Decameronove novele kot materijal novega pesniškega, slikarskega ali kiparskega ustvarjanja. Tako Benvenuto da Isola, Luther, katoliška pridigarja Bromyard in Barleta, Hans Sachs, Abraham a S. Clara, Sachetti, De Coster, Lafontaine, De la Motte, Pietro Aretino, Metastasio, Auber, Shakespeare, La Calendrier, Vieillard, Casti, Nessi, (v Leoncavallovi operi Malbruk), Lope de Vega, Chancer, Langbein, Grécourt, Ilscher, Goldoni, Lessing, Hagedorn, Wieland, Goethe, Achim v. Arnim, Bürger, Halm, G. Schwab, Bauernfeld, Baumbach, Paul Heyse, Molière, Watteau, Vrchlický in še mnogo drugih.

Dante je bil prvi utemeljitelj italijanske narodne poezije, Petrarca je že sin druge generacije, ko cvete tiranstvo in umira svoboda bogatih mest; Boccaccio se skupne Italije res ne zaveda, toda je dober državljani Firence, velik učenjak in velik umetnik, kot prozaist je vzgled sodobni in poznejši književnosti, kot umetnik pa individualist in realist in kot tak važen za slovstvo in kulturo vsakega naroda. —

Da razumemo, kako je možno, da ima Decameron tako velik književno-kulturni pomen, je treba, da si vsaj nekoliko ogledamo temelje one dobe, iz katerih je izšel.

Mnogokrat citiramo vzklik, ki bi nam moral veljati za motto v razvoju osebnosti in v razvoju naroda, tolažilni vzklik Župančičev velja za nas i z ozirom na renezanco:

Mogočen plamen iz davnine šviga —
 vekove preletel je koprne,
 in plamen naš se druži z njim, se dviga,
 in plamen naš pogumno dalje gre,
 ker neprekinjena drži veriga
 iz zarje v zarjo in od dne do dne . . .
 in v nove zarje nam hlepe oči!

Renezančna doba je miselna podlaga moderne kulture. V njej so dani prvi zametki, prve klice onega veličastnega razmaha, ki je

začrtal smer nam in bodočim. Renezansa je revolucija in sicer največja revolucija, kar jih je videla moderna Evropa; ona nosi po vsej pravici to lepo ime: „Preporodna doba“, — ko se je človek zavedal samega sebe in se preporodil v bitje, ki smatra življenje in svet za nekaj lepega in veličastnega.

Res, da je nekaj jedra v prigovoru, da sledi itak doba dobi, in da bi tudi renezanse ne bilo brez preseljevanja narodov, krščanstva in antike. Tako prigovarjajo vsi univerzalisti, ki gledajo zgodovino tako, kakor ljudskošolski učenec, češ, za devetim stoletjem pride pač deseto in tako dalje, — ne vidijo pa, da se razvoj človeštva ne vrši v tej premi črti, kakor se niza leto za letom v dolgo verigo časa, marveč da so za napredek človeštva važna nekatera obdobja, druga pa da zopet vničujejo ta napredek, tako da gre razvojna črta — pravijo, da v krogu. Toda to ni res. V pesimizem Gumpłowiczevega cikloizma in Ben Akibovega „Vse je že bilo“ ne verujemo, ker je tako sociološko spoznanje duševen samomor in nasproten najintimnejšemu bistvu človeka. Ni cikloizma, ni krožne črte, v kateri se baje z železno vztrajnostjo slede akcija, reakcija, revolucija, pa zopet upadek. Moderni človek tega ne more verovati. Nasprotno: kar je obdobje izvršilo dobrega za človeštvo, to je neminljivo, in če pride druga doba, ki skuša vse to vničiti in vreči človeštvo v njegovem razvoju nazaj, ne gre tu za krožno snovanje življenja, marveč za spiralno smer razvoja, ki sicer upada, toda le zato, da se požene iznova naprej in dalj nego poprej. Zakon o ohranitvi energije sicer res potrjuje večni povratak, toda ravno povratak v zmislu spiralne črte. Na vsak pokret sledi reakcija, temu pa zopet nadaljni napredek, — energija ne gre v izgubo. To je boj dveh svetovnih načel, za načelo dobrega in načelo slabega. V zgodovini vidimo ta boj, ki je končno le enoten, monističen izraz življenja človeštva, ki pa nosi v sebi poroštvo za vedno izboljševanje naše kakovosti. Renezansa nam je tako načelo dobrega, ki je premagala srednjeveški univerzalizem ter pomogla zopet dobrim izsledkom antike do veljave v tem, da je prva zblížala človeka in svet ter izoblikovala individualizem, — neizogibni miselni predpogoj poznejših činov. Načelo slabega pa, ki je bilo v renezansi, če ne premagano, pa vsaj tako smrtno zadeto, da si odtlej ni nikdar več opomoglo, to načelo se je takrat izražalo v fevdalizmu, v sholastiki, papeštvu.

V prvi vrsti je renezansa velikanska ekonomska revolucija. Najdena je bila okrog Rtu dobre nade pasaža v Indijo. Korčulski rojak Marco Polo je odkril Kino, koncem petnajstega stoletja Kolumb

Ameriko. Svet se je mahoma razširil, kakor da je zrastel s starostjo. Prva posledica teh velikanskih odkritij, te rasti sveta na zunaj, je bil veličasten razmah meščanstva s trgovino. Trgovska mesta so postala bogata, jela so kopičiti bogastvo s trgovanjem, izposojanjem po novih trgovskih in prometnih poteh po vseh morjih, — pa tudi z orožjem. Tega razmaha trgovine in rasti mest ne opažamo le ob deželah Sredozemskega morja, tudi v Franciji, Angliji in celo v oddaljenejših in zaostalejših zemljah. V osemnajstem stoletju, ko se je renezanca na zapadu že umirila, je ta pokret dosegel celo že Rusijo, kjer je našel svojega Petra Velikega. Kaj pomeni ta razmah mest in meščanstva za zgodovinarje? Denar dobi na mah drugo vrednost, postane dražji, postane smoter. Pridobivanje se ne vrši več na stari naturalistični način magaciniranja in življenja iz roke v usta, marveč si ustvari drug delokrog. Vsi narodi morajo v ta vrtinec, vsi morajo dati, kar imajo, da dobe, kar imajo drugi. Ko brze jadrnice po morjih in se vojaki mest, knezov in škofov bore za svoje gospodarje, se prične vršiti prvokrat velikanski zgodovinski proces: rojen je moderni kapitalizem. Sočasno in od ekonomske podstave neločeno se je izvršil preobrat tudi v glavah. Polagana in nevidna sila nove inteligence, novega razuma, je preobrazila svet in udarila svoj znak drugi periodi. Iznajden je tisek, pojavljajo se nove najdbe in iznajdbe, javlja se duh upornosti in volja k prevratu. Proč s to kopreno naivnosti, vernosti in zaslepljenosti, ki zakriva oči! Proč z dogmami, z laži-dokazi sholastike, z askezo, proč s staro moralo, proč z dosedanjo vzgojo, dosedanjim šolstvom, dosedanjimi gospodarji, dosedanjo sestavo! Naj živi svoboda, neodvisnost, samostojnost, naj živi osebnost, naj živi podjetnost, volja, veselje do življenja! To je prevrat v psihologiji mase, v čustvovanju posameznika. Že Dante ni več spoštoval plemstva, češ, plemič je, kdor je plemenitega značaja. Ideal človeka se izpremeni. Prej je askeza zahtevala, da bodi človek revše, kateremu se naj svetijo oči v mistični grozi, ko sluti sodnji dan in večne muke, — da se jih reši, naj se posti in kaja že na tem svetu, dokler ga še nosijo oslabela kolena. Odtod toliko mistikov in samotarjev, pa tudi toliko vere v čarovnije, toliko zlotvorov iz samega psihičnega vzhičenja, — blaznost. Srednjeveški ideal ženske: delavka, dekla, brez izobrazbe, brez pravic, greh par excellence, dan svetu v pokoro. — Renezanca je revolucionirala tudi tu: Vse, kar je, je prirodno, lepo, dobro, torej je lepo tudi to, kar človek čuti, lep in dober je človeški nazor. Ideal moškega: visok, gromkega glasu, jakih mišic, zdrav, pogumen,

je plemič

vesel, razumen, junaški. Ženske: okrogla, krepka, lepa, zdrava, vesela, zmožna za materinstvo, pa izobražena, in možu — enako-pravna. Iz tega shvačanja pravic moža in žene pa rezultira tudi revolucijoniranje nравnosti. —

Seveda je vse to veljalo le za en sloj, le za ta sloj v tistih narodih, ki so v sebi doživeli ta preporod: najbolj Italijani. Toda to ne jemlje preporodni dobi njenega pomena, — nasprotno, jej ga daje: ta doba je naznačila smer, ki je naša smer še danes.

Načelo aktivne osebnosti, to temeljno načelo renezanse, je dalo tej dobi toliko velmož, da se ne more nobena doba primerjati s to dobo, in da še danes gradimo na takrat postavljenih masivnih temeljih. Skepsa, ta mati dokaza, se prične, začne se študij antike, njenih pesnikov, filozofov, umetnikov. Novo državno pravo zavrže dosedanje temelje božje države. Tomaža Akvina „Summa teologiae“ se mora umakniti Danteju (De monarchia), Machiavelliju (Il principe), kojih predhodnik je Marsilij iz Padove. V Nemčiji vstane Luther in zruši dotedanjo gnilobo. Ulrich von Hutten, glasnik nemškega preporoda, zakliče nasprotnikom s prikrito grožnjo, svojim v bodrilo: „Es ist eine Lust zu leben“, kako veselo je življenje v taki junaški dobi! Tudi v filozofiji, v naziranju o svetu, prične ta preporod, dobimo novo filozofijo, ki je docela pometla s starimi vražami. Preporod teoretičnega duha je pravi zmisel znanstvene renezanse, v njem tiči tudi kongenialnost renezanse z duhom grštva, z duhom antike, ki je odločilen za razvoj renezančne misli. Antika je v renezansi zmagala, ona je po humanističnem mišljenju dovedla človeka, da je prenehal misliti mistično in jel misliti prirodoslovno. Poznavanje prirode nam je dalo Galileia in Kopernika. Stara, v bistvu že premagana smer je najbolje označena z legendarnim „Eppur si muove“: Četudi pravite, da se ne suče, — in vendar se suče! Vem, spoznal sem, res je, v kljub grmadi. Renezansa je pripravila pot Baconu, Spinozi in oni vrsti filozofov, ki vodi do „prosvetljene dobe“ in do Rousseaua.

Razvojna smer renezančne filozofije, prirodoslovja, prava in drugih znanosti je paralelna z veličastnim razvojem umetnosti. Brunelleschi, Giotto, Lionardo da Vinci, Raffael, Michelangelo, Tizian, Dürer, Rembrandt smerijo od preporojene antike k prirodoslovnemu, k realističnemu shvačanju človeka, — v tem kakor v znanosti je renezansa docela predhodnica moderne dobe. I danes smatramo za najvažnejše, za bistveno to, kar je prirodno, realno, — gre nam le za to, je li smo v zunanostih skrito bistvo pravilno izluščili, ali pa

tiči za njim še kaj, kar „ignoramus“. Pred vodenim, neznatnim „Ignorabimus“ se ne plašimo, — znanost gre naprej do cilja in ž njo umetnost, upodablajoča in slovstvena; pa ne le znanost in kultura, marveč splošna mentalnost narodov. Nacionalizem, socializem, demokracija, popularna znanost, izbran okus, širjenje kulturnih dóber s knjigo in živo besedo, — vse to je kulturno delo, pričeto v renezansi. Le da imamo danes že novo obliko, ko še ni načelo individualizma docela zmagalo in imamo še n. pr. cenzuro, sanjske bukve ter vsemogočnost posebnih slojev, se je misel odpora in enakopravnosti razširila v širše kroge, v maso, proti pretiranemu individualizmu. Mi smo legitimni otroci antike, renezanse, reformacije, revolucije in bodočnosti, sovražna nam je politična in kulturna smer brahmanizma, asketizma, srednjeveškega univerzalizma, dogmatizma, reakcije.

Literatura one dobe, ki je položila temelj za oblikovanje sodobnega človeka, nam je torej i načeloma pomembna. S kulturno zgodovino, ki jo čitamo iz Decameronovih pripovedek, s sliko tedanje nravnosti, s svežostjo sloga in pripovedovanj uživamo še nekaj: Zavest, da je to slavno delo renezančne dobe eno onih del, ki spada med nesmrtna in ki si je pridobilo svoj pomen ne le s svojo vsebino, ampak tudi s svojim učinkom kritike nad sistemom, ki nam je nasproten, in naglašanje življenske volje, ki jo mora čutiti ne le vsak posameznik, ampak tudi vsak narod, če hoče živeti in napredovati. Če si ogledamo ta kulturnozgodovinski in epohalni pesniški spis s tega stališča, znamo tudi primerno oceniti v „100 pripovedkah“ opisane dogodke in uživati te pripovedke čistega srca in jasnih misli.

Ivan Albreht:

Na Krasu.

Tam med kamenjem ukleto polje spi,
pokrnelo drevje in grmičje v mrak strmi
kot pošast, ki žejna je krvi.

In tam sredi kmet, ves v gube zvit,
v mrki grozi se življenju smeje —
roke iščejo pripravne veje.